

FITTLER Katalin

El nem szálló gondolatok

Tallián Tibor zenetörténeti előadásai



„Kötetünk tartalmának nagyobb része 1993 és 1996 között rádióelőadások formájában nyerte el első megfogalmazását. Onnan származik a cím is, Bartók Béla zenekari ciklusától kölcsönöztük, amelyet öt népszerű korai zongoradarabjának meghangszerelésével állított össze 1931-ben. Az előadássorozatot azzal a szándékkal kezdeményeztük a Magyar Rádióban, hogy a történelem 1989-ben bekövetkezett váratlan fordulatára válaszolva új irányból világítsunk be a magyar zene történetének egyik legérzékenyebb időszakába, az 1940 és 1956 közötti másfél évtizedbe. Azt kívántuk friss szemmel megvizsgálni, hogyan hatott a kor, hogyan hatottak a körülmények a magyar zeneszerzésre, és hogyan reagáltak a korra és körülményekre a zeneszerzők és a művek. E gondolatsor eredményének közzététele indokolja a most, évtizedek múltán megjelenő könyv közreadását is.” – így kezdte a kötet Bevezetését a Széchenyi-díjjal idén kitüntetett szerző.

Az érdeklődő pedig máris hadd vágjon közbe: aligha kell „indokot” keresni ahhoz, hogy a közelmúlt zeneéletéről megjelenjék nyomtatásban – bármi. Bármi, ami adatokkal dokumentált tényeket közöl, lehetőleg értő interpretációban. Mert a történeti korok kulturális értékeivel való együttélésünk során mind kisebb szelet jut figyelmünkéből napjaink aktuálisan kortárs művészetének is – a tegnapiakról nem is beszélve. Hiszen az emberiségnek elidegeníthetetlen tulajdonsága, hogy okok-összefüggések iránt érdeklődik,

szerep bepillantani a kulisszák mögé, s ettől a szemlélettől aligha lehet idegen, hogy tudni szeretne minél többet egyes (kiváltképp korszakos jelentőségű) művek keletkezésének indítékairól, körülményeiről. És ha valamely kompozíció immár nem légüres információs térben szól, minden bizonnyal könnyebben talál érdeklődést „beavatott” hallgatói körében. Ily módon megváltozik a befogadói közeg, s a háttér információk alkalmasint a szakmai hozzáértés hiányát is jótékonyan fedtetik. Mert a zene élvezetét a magas művészet területén megkönnyítheti az értés, de kellő ismeretek birtokában a mindennemű ellenérzéstől mentes hallgató számára is befogadhatóak a széles körben érthetetlennek vélt kompozíciók. Hiszen az elutasítás leggyakoribb indítéka, hogy a hallgató önmagát kevésnek ítéli a művek megértéséhez – s ezt kompenzálандó, lemond a kapcsolat-teremtés esélyéről.

Tallián Tibor könyvének távolabbi előzményei is vannak a rádióműsor-sorozatnál: a szerző, Berlász Melinda partnereként összeállítója és szerkesztője volt az MTA Zenetudományi Intézete által a '80-as évek közepén megjelentetett műhelytanulmány-kötetnek (*Iratok a magyar zeneélet történetéhez, 1945–1956*). Ily módon a muzikológus egyik legsajátabb kutatási területének publikációjaként köszönthetjük a több mint ötödfélszáz oldalas könyvet.

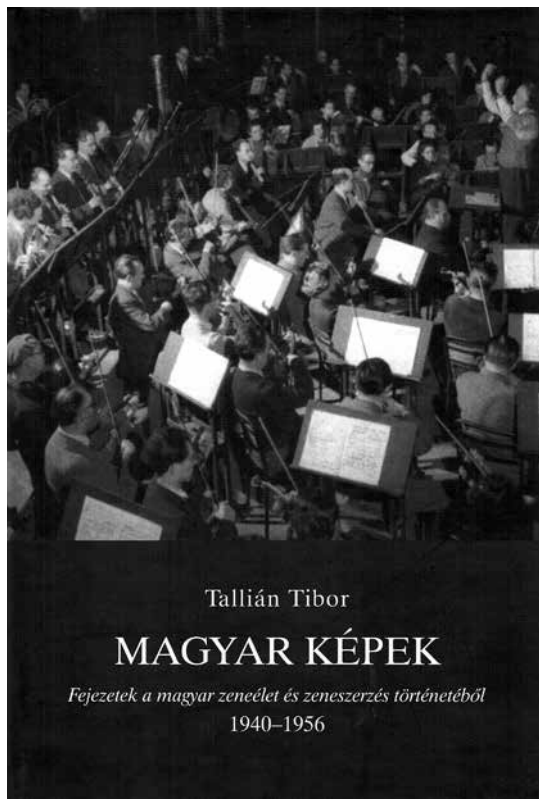
Az olvasnivaló négy részre tagolódik, mindegyikhez frappáns mottó-idézet járul:

„Szegény Magyarország” – *Magyar zene a 2. világháború alatt*; „Félünk lenézni a mélybe” – *Zeneéletünk 1945–1948*; „A műalkotásnak minden irányítását károsnak tartjuk” – *Politikai fordulat, zenei következmények*; „Nem én kiáltok, a föld dübörög” – *Magyar zene Sztálin halála után*. És rögtön itt had adjak hangot sajnálkozásomnak, hogy ez a kétségkívül korszakos jelentőségű munka nem részesült abban a körültekintő műgondban, amely a Balassi Kiadó legtöbb kiadványának magától értődően általában kijut. Kibúvónak is silány mentség lenne a terjedelmi korlátokra való hivatkozás – hatványozottan értékesebbé tenné a névmutató. A „mezei olvasó” is szívesen visszalapozna néha, valamely konkrét helyet újraolvasni – de elsősorban a „célirányos”, kutatói, adatot visszakereső tevékenységet nehezíti a névmutató hiánya. Így viszont kizárólag a részletező tartalomjegyzékre kénytelen hagyatkozni. (Névmutató készítésekor egyébként könnyen kiszűrhetőek lettek volna olyan bosszantó hibák, mint például hogy Lendvai Ernő neve először y-nal, másodszer helyesen, ám keresztnév nélkül, s csak harmadszor szerepel korrektül.)

Tallián Tibor felkészültsége birtokában képes informatívan kitölteni a rendelkezésére álló felületeket. Mint szerzőnek, nyilvánvalóan szíve-joga, hogy eldöntse, mikor mennyire időz valamely témánál. Az olvasó pedig szívesen követi az általa feltárt csapásokon csakúgy, mint az akadálytalanított széles pályákon. A kiadvány rádióműsor-öse különbözőképp érezteti hatását; részben megkönnyíti az olvasó dolgát, amennyiben egyszeri hallás alapján felfoghatóra lett annak idején koncipiálva (habár Tallián idegen kifejezései mennyiségileg listavezetőek minden idők magyar zenetörténeisének munkáiban!), másrészt viszont megnehezíti, amennyiben a könyvnek nincs hangzó melléklete. Tallián a rádióműsorokban teszőlegesen részletező elemzésekbe bocsátkozhatott, ott a felcsendülő zenei illusztrációk beavatottá tették a hallgatókat. A könyv olvasóitól aligha lehet elvárni, hogy megannyi

kompozíció hangfelvételét felkutassák és olvasás közben meghallgassák. Így a részletező elemzések kizárólag a szakmabeliek számára lehetnek érdekesek – nekik viszont nagyon! De számukra sem egyszerű feladat hozzáférni az elemzett művekhez.

Tallián elemzései emlékeztetnek arra a gyakorlatra, amellyel Kroó György tudta (rádióműsorainak hallgatói számára csakúgy, mint könyvei olvasóinak) érthetővé tenni a kortárs kompozíciókat is. A jelenségek értelmezése, esetenként mintáinak felmutatása, egyszersmind a zenei anyag szerveztségének feltérképezése egyedi struktúrák esetében is: mind-mind olyan többlet-információ, amelyhez még a kotta tanulmányozása sem lenne elégséges az egyes szerzők stílusában járatlanok számára. És azáltal, hogy részletesen kielemezi, önkéntelenül is ráébreszti hallgatóit: megfelelő szempontok segítségével



Tallián Tibor

MAGYAR KÉPEK

Fejezetek a magyar zeneélet és zeneszerzés történetéből
1940–1956



ugyanúgy meghódítható, bejárható-feltérképezhető a 20. század zenéje is, mint korábbi koroké.

Tallián azonban nemcsak Kroó zenetudományi iskolájának neveltje – stílusán érződik Szabolcsi Bence hatása is. Kétélűen, sajátos. Mert, miként Szabolcsi értékes könyvei sem ideálisak tankönyvnek, úgy Tallián írásai sem tűnnek par excellence elsajátítható tananyagoknak. Pedig jó lenne megtanulni, tudni mindazt, amit évtizedek kutatómunkájával elsajátított! A mérleg másik serpenyőjébe az olvassmányosság kerül, a néha költői képekkel, asszociációkkal, amelyek viszont akár a zeneművek meghallgatása nélkül is hatá-

szakosak. Mestereitől eltérően, Tallián, éppen a tárgyból adódóan, felvállaltan személyes – véleményét és indulatait félreérthetetlenül kifejezésre juttatja ironikus, néha maró gúnnyal tált információközlése során.

Megkerülhetetlen könyv olyan meggondolásból is, hogy szemléltető konkrét példáinak köszönhetően a később született generációk is képet kaphatnak a tárgyalt korszakról.

(Tallián Tibor: Magyar képek. Fejezetek a magyar zeneélet és zeneszerzés történetéből, 1940–1956. Balassi Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2014. 460 o. ISBN 978-963-506-941-5)



Pincetokba
való palack